

Mgr inż. HELENA TUMIŁOWICZ
1898—1981

Dnia 31 III 1981 r. zmarła po długiej i ciężkiej chorobie mgr inż. Helena Tumiłowicz z domu Kruszewska, emerytowany wieloletni adiunkt Katedry Botaniki Farmaceutycznej Akademii Medycznej w Gdańsku, współzałożyciel i wieloletni aktywny członek Zarządu Gdańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Przez wiele lat była przewodniczącą Komisji Rewizyjnej tegoż Oddziału.

Mgr inż. Helena Tumiłowicz urodziła się w 1898 r. w Wołkowysku. Studia rolnicze rozpoczęła przed I wojną światową w Moskwie, a ukończyła je w 1926 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Przez cały okres studiów pracowała zarobkowo w Głównym Urzędzie Statystycznym, w którym pracuje również i po ukończeniu studiów aż do wybuchu II wojny światowej. W latach międzywojennych współpracuje z Polskim Komitetem Zielarskim. Z tego też okresu datuje się kilka Jej publikacji w czasopismach fachowych z zakresu uprawy i zbioru ziół leczniczych i przemysłowych.

Okupację i powstanie przeżyła w Warszawie. Po odzyskaniu niepodległości zgłasza się do pracy w służbie rolnej, współorganizując referaty skupu i kontraktacji ziół leczniczych w ramach Spółdzielni „Społem”, a następnie Centrali Rolniczej

Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Radomiu i Słupsku. W 1948 r. podejmuje pracę w Gdańskich Zakładach Zielarskich „Herbapol” w dziale kontraktacji i skupu na stanowisku inspektora ds. agrotechniki na trzy województwa tj. gdańskie, koszalińskie i szczecińskie.

Z wykształcenia rolnik o specjalizacji zielarskiej podejmuje również zaproponowaną Jej pracę w roku akademickim 1949/50 na stanowisku st. asystenta w Zakładzie Uprawy Roślin Leczniczych przy Katedrze Botaniki Farmaceutycznej Akademii Medycznej w Gdańsku. W rok później zostaje mianowana adiunktem tegoż Zakładu. Pracuje na tym stanowisku do końca roku akademickiego 1953/54 prowadząc zajęcia dydaktyczne z uprawy roślin leczniczych dla studentów III roku Wydziału Farmaceutycznego. Z chwilą zmiany programu nauczania na Wydziałach Farmaceutycznych i zniesienia przedmiotu, likwidacji ulega również i Zakład. Mgr inż. Helena Tumiłowicz zostaje zatrudniona w Katedrze Botaniki Farmaceutycznej na stanowisku adiunkta, na którym pozostaje aż do osiągnięcia wieku emerytalnego tj. do końca roku 1967/68.

W okresie bez mała 20-letniej pracy na Uczelni organizuje początkowo wspólnie z mgr inż. Zofią Skonieczną-Kozłowską — asystentką Zakładu Uprawy Roślin Leczniczych, a później już sama, doświadczalny ogród uprawnych roślin leczniczych, stanowiących główne laboratorium dla zajęć praktycznych studentów z tego przedmiotu. W dalszym etapie prac organizacyjnych, oprócz poletek doświadczalno-uprawowych, zakłada na większym już areale powierzchni systematyczny ogród botaniczny, głównie roślin leczniczych, zarówno dziko rosnących krajowych i uprawnych, stale poszerzając ich kolekcję o inne gatunki zwłaszcza pochodzenia południowo-zachodnioeuropejskiego i amerykańskiego, stosowane szeroko w ziołolecznictwie, a stanowiące jednocześnie materiał do dalszych badań fitochemicznych.

Należy tu z dużym naciskiem podkreślić, iż było to wyjątkowo trudne przedsięwzięcie, bowiem przydzielony przez miasto teren otaczający budynek Wydziału był jałowym piaszczystym ugiem, z rzadka tylko pokryty mało wymagającą roślinnością. Poza ogrodem botanicznym i doświadczalnym, kontynuuje wcześniej już rozpoczęte prace w części dekoracyjnej ogrodu Wydziału. Oprócz wielu przeszkód natury ogólnoprzyrodniczej przy urządzaniu ogrodu botanicznego i doświadczalnego mgr inż. Helena Tumiłowicz wiele trudu wkładała w usuwanie szeregu innych przeciwności czy to administracyjno-finansowych, czy też usiłowała walczyć z ogólną biernością i niezrozumieniem niższych szczebli władz administracyjnych Uczelni dla tego rodzaju przedsięwzięcia.

Dzięki jej wielkim zdolnościom organizacyjnym oraz wytrwałemu i upartemu dążeniu, którego nadrzędnym celem było przede wszystkim dobro Katedry i Ogrodu, z którym była związana, nie szczędząc czasu i sił, pracując po 12 godzin dziennie, często również i fizycznie z braku innej siły roboczej, już w roku 1956 Ogród Katedry i Wydziału liczył 500 gatunków roślin. Pozwoliło to na zorganizowanie żywej wymiany materiału nasiennego i sadzonkowego z innymi Ogrodami Botanicznymi, Instytutami Naukowymi Roślin Leczniczych i Ośrodkami Doświadczalnymi Zielarskimi w kraju i za granicą. Owocem tej działalności było opracowanie

przez Nią i wydanie w 1958 roku pierwszego Indexu *Seminum Hortus Botanicus Academiae Medicae Gedanensis*. Następne 4 kolejne indeksy, również przez Nią opracowywane, były wydawane rytmicznie co dwa lata aż do roku 1968.

Należy tu podkreślić, iż stworzony od podstaw Ogród Botaniczny Roślin Leczniczych z dużą kolekcją gatunków z różnych grup systematycznych, był w trójmiejskiej aglomeracji Wybrzeża jedyną tego rodzaju placówką służącą celom dydaktycznym, nie tylko studentom Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Gdańsku, lecz i wielu innym szkołom czy instytucjom, pragnącym pogłębić swą znajomość roślin leczniczych bądź ich uprawy.

Duże zaangażowanie mgr inż. Heleny Tumiłowicz w pracę dydaktyczną oraz organizację Ogrodu Botanicznego Roślin Leczniczych Katedry Botaniki Farmaceutycznej AMG zmusiło Ją do przejścia w Gdańskich Zakładach Zielarskich „Herbapol” na 1/2 etatu, a od roku 1960 była już tylko konsultantem Gdańskich Zakładów Zielarskich i Służb Plantacyjnych „Herbapol”.

Jej pasją życiową było przede wszystkim zielarstwo, którego była dużej miary specjalistą, zaś głównym Jej dążeniem było nie tylko podniesienie na wysoki poziom zielarstwa w województwach nadmorskich, lecz również wzbudzenie szerszego zainteresowania tym zagadnieniem tak wśród studentów Wydziału Farmaceutycznego jak i innych specjalistów, zajmujących się produkcją roślinną. Stąd też organizowała i prowadziła szereg kursów zielarskich dla personelu terenowego, agrotechnicznego i skupu, magazynierów, brakarzy, plantatorów i zbieraczy surowców zielarskich. Kursy te prowadziła przy poparciu Centralnego Urzędu Szkolenia przy Ministerstwie Oświaty, Zarządu Przemysłu Zielarskiego w Warszawie, Naczelnej Organizacji Technicznej i Prezydiów Wojewódzkich Rad Narodowych. W pracę tę wciągała niemal cały personel Katedry. Kursy organizowane były bądź na miejscu w Gdańsku w naszej Katedrze, bądź też w terenie.

Jak już z powyższego przeglądu widać, działalność dydaktyczna mgr inż. H. Tumiłowicz nie ograniczała się wyłącznie do Jej pracy w Uczelni, lecz prowadziła ją również szeroko poza jej murami. Poza pracami organizatorskimi i szeroko pojętą dydaktyką, łącznie z opieką nad pracami magisterskimi, dzięki ogromnej pracowitości znajdowała w owych trudnych powojennych czasach, miejsce i czas na pracę naukowo-badawczą i redakcyjną. W okresie tym z zakresu zielarstwa ogłosiła 17 prac naukowych i popularno-naukowych, wśród nich znajdują się 3 podręczniki, których jest współautorem, przy czym jeden z nich bardzo obszerny, dotyczy uprawy i zbioru ziół. Była też powołana jako współautor encyklopedycznego wydawnictwa pt. „Atlas Roślin Leczniczych” pod redakcją prof. Ireny Turowskiej z Katedry Botaniki Farmaceutycznej w Akademii Medycznej w Krakowie.

W pracy badawczo-naukowej Jej zainteresowania koncentrowały się głównie wokół problematyki uprawy kminku zwyczajnego na Żuławach. Z tej też dziedziny ogłosiła 8 prac naukowo-badawczych w tym opracowanie monograficzne pt. „Uprawa kminku zwyczajnego” wydane w 1958 r. przez P.W.N.R.iL. Tego też zagadnienia dotyczy kilka artykułów popularno-naukowych, bądź instruktażowych dla plantatorów kminku na Żuławach. Dzięki właśnie Jej pracom, teren Żuław stał się głównym dostawcą kminku dla potrzeb kraju i na eksport.

W latach 1960—1967 podjęła trud rozwiązania problemu uprawy kminku jednorocznego na Pobrzeżu Gdańskim. Zagadnienie uprawy kminku zwyczajnego formy jednorocznej i dwuletniej stanowiło również temat Jej rozprawy doktorskiej, którą ukończyła pod kierunkiem Prof. dr. Tadeusza Sulmy, a maszynopis pracy został złożony w Dziekanacie Wydziału Rolnego w Akademii Rolniczej w Szczecinie. Mimo pozytywnych recenzji termin rozprawy doktorskiej, z uwagi na stan zdrowia Doktorantki (częściowa utrata wzroku) i inne kłopoty rodzinne, stale był odwlekany i nie doszedł do skutku, co oczywiście ogromnie Ją dręczyło, gdyż była człowiekiem konsekwentnym, lubiącym doprowadzić każde swe przedsięwzięcie do właściwego końca.

Poza pracą nad kminkiem zwyczajnym prowadziła również szereg innych prac badawczych nad aklimatyzacją i uprawą ważniejszych, a dotąd nie uprawianych na Pobrzeżu Gdańskim roślin leczniczych jak np.: *Digitalis lanata*, *Ammi vis-naga*, *Scopolia lurida*, *Arnica montana* i *Arnica chamissonii*, *Galeopsis tetrahit* i innych. Wyniki swych prac ogłaszała w czasopismach fachowych, bądź w formie instruktaży wdrożeniowych, znajdujących zastosowanie w praktyce.

Wspomnieć tu również należy o Jej pracach redakcyjnych, bowiem przez kilka lat była redaktorem wydawanego przez GUS czasopisma pt. „Wiadomości Korrespondenta Rolnego”, bądź też Członkiem Komitetu Redakcyjnego i Rady Programowej Zielarskiego Biuletynu Informacyjnego.

Z dużym zapałem i rozwagą współpracowała poza Gdańskim Oddziałem P.T. Botanicznego z Polskim Związkiem Zielarskim, którego była członkiem od początku istnienia, a w r. 1962 w dowód uznania Jej zasług w dziedzinie zielarstwa została Honorowym jego Członkiem. Ponadto była wieloletnim członkiem Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego.

W omówionym tu całokształcie pracy mgr inż. Heleny Tumiłowicz w Katedrze Botaniki Farmaceutycznej AMG należy szczególnie podkreślić Jej osobiste wartości jako człowieka. Była ogólnie znana z zalet swego charakteru, taktu, umiejętności postępowania z ludźmi, koleżeńskości, życzliwości dla innych oraz postawy moralnej. Można powiedzieć, iż była wzorem człowieka o prawym, odważnym i bezkompromisowym charakterze a jednocześnie nadzwyczaj skromnym, nie dążącym do rozgłosu.

Osobowość mgr inż. H. Tumiłowicz pozostanie na długo w pamięci Jej przyjaciół i kolegów.

Helena Tokarz